

ТЕОФІПОЛЬ - 600

**Тут, у подільській краї,
квітне мій Теофіполь**

Сектор культури, молоді та спорту Теофіпольської
райдержадміністрації
Теофіпольська центральна районна бібліотека

Історико – краєзнавче видання

Тут, у подільському краї,

квітне мій Теофіполь

Теофіполь
2020

Коротко про Теофіполь

Кожне місто має свою історію, а наше – особливе, бо у перекладі з грецької мови Теофіполь – це Боже місто. Наше мальовниче місто гарне, світле, зелене, чисте, гостинне.

Його окрасою є розлогі каштани , затишні лавиці та дивовижні краєвиди.

Теофіполь знаходиться у чудовому північно-західному куточку Поділля , розташований на річці Полкві (раніше Полтва), притоці Горині, на північній частині Подільського плато в найвищій точці Волино-Подільської височини.

Теофіполь - селище міського типу, районний центр Хмельницької області, межує на півночі з

Білогірським, на північному сході - з Ізяславським районом, на сході - з Красилівським, на півдні - Волочиським районами Хмельницької області, на заході - з Лановецьким районом Тернопільської області. Відстань до Хмельницького — 99 кілометрів. Через селище проходять три автошляхи державного, обласного та районного значення, вони йдуть у шести напрямках і з'єднують Теофіполь з містами Хмельницьким, Тернополем, Кременцем, Рівним, Острогом, Шепетівкою та Старокостянтинівом.

Теофіполь має пряме автобусне сполучення з Житомиром і столицею України містом Київ.

Площа містечка - 669, 1 га, проживає населення - 7047чол.

Теофіполь славиться найбагатшими чорноземами.

Потенційними напрямками для інвестування в сільськогосподарській галузі є: рослинництво (вирощування зернових культур, цукрових буряків), тваринництво (вирощування ВРХ, свиней, птиці, овець), бджільництво. Тим більше, що саме у сільськогосподарській галузі району вже напрацьовано позитивні приклади співпраці з іноземними партнерами.

Головними зовнішньоторговельними партнерами є: Естонія, Таджикистан, Корея,

Азербайджан, Білорусія, Польща, Латвія, Грузія, Іспанія, Нідерланди, Узбекистан.

Район експортує, в основному, цукор, зернові культури, імпортує – сільськогосподарську техніку.

Переважна частина підприємств району розміщена в смт. Теофіполь.

Промисловість представляють два підприємства: ПАТ “Теофіпольський цукровий завод” та ПП “Добрий Хліб”. Перше із зазначених підприємств є одним із найпотужніших переробних підприємств цукрової галузі в Україні. Середньорічна переробка цукрових буряків за останні роки становить 340 тис. тонн. На базі ПАТ “Теофіпольський цукровий завод” побудовано елеватор, який в змозі забезпечити зберігання 100 тис. тонн зерна.

З 2017 року на території Теофіпольського цукрового заводу почав виробляти електроенергію другий за величиною в Україні біогазовий комплекс потужністю 5,1 МВт/год. Другу чергу введено у 2019 році, її потужність становить 10,5 МВт/год.

ПП “Добрий Хліб” займається випічкою хлібобулочних виробів, їх реалізацією у торговій мережі, має власний млин та столярний цех.

В районі активно розвивається мережа торгових закладів, які належать суб'єктам підприємницької діяльності-фізичним особам.

Основним напрямком підприємницької діяльності є торгово-посередницька діяльність: торгівля продуктами харчування, промисловими і господарськими товарами, надання транспортних послуг.

Житловий фонд Теофіпольської селищної ради складає 184 житлових будинки загальною площею 66258.7м².

Територія Теофіполя розміщена в середній частині Волино-Подільського артезіанського басейну і тому на сьогодні централізоване водопостачання населення забезпечується за рахунок питної води із артезіанських свердловин.

Теофіполь можливо не найбільше і не найбагатше місто в Україні, але теофіпольці люблять своє містечко і робитимуть все для того, щоб воно стало гарним і досконалим.

Теофіполь: події, факти

- 1241 Після здобуття і пограбування стольного града Києва монголо-татарські орди Батия заволоділи Галицькою і Волинською землями. Було зайнято та зруйновано чимало наших міст, зокрема й Ізяслав. Очевидно, саме тоді був знищений і Камень (Кам'янець) та його фортеця, бо ще у 1420 році він згадується як пустий. Таким чином Камень потрапив під ординське панування на 120 років.
- 1362 Литовський князь Ольгерд розгромив монголо-татарські війська у битві біля Синіх Вод на Поділлі і вигнав їх з українських земель. До Великого князівства Литовського було остаточно приєднано Волинь, Поділля, Київщину і Переяславщину. У складі Волинського князівства до Литви відійшов і Камень, який перебував під його владою 2007 років.
- 1420 30 липня одна із перших писемних згадок про Теофіполь – дарчий акт великого князя Литовського Вітовта, який за вірну службу подарував боярину Павлу Сеніцькому (згодом Словицькому) та його нащадкам на

віки вічні селище Новоставці і селище Камень в землі волинській на річці Полкві. За тодішнім літочисленням цей документ писано « в літо шість тисяч дев'ятсот двадцять восьме».

- 1541 Власником Каменя став Василь Ярмолинський.
- 1559 Марія Василівна Ярмолинська, в шлюбі Чолганська, отримала половину Новоставець і Камень з присілками, частину яких у 1568 році вона подарувала своєму чоловікові Андрію Івановичу Чолганському.
- 1593 Спустошливий набіг кримських татар на Чолганський Камень і навколишні села.
- 1594-1596 Внаслідок фільварково –панщинної системи господарства і посилення жорсткого гніту польських та українських магнатів населення селяни Чолганського Каменя брали активну участь в антифеодальному повстанні під проводом Северина Наливайка.
- 1618 Черговий набіг кримських татар на Чолганський Камень та інші поселення краю.

- 1624 25 червня Андрійович Човганський продав Павлові – Криштофові Сенюті за 107 тисяч злотих всі свої маєтки в Кременецькому повіті і виїхав за його межі.
- XVII ст. За 65 років володіння Каменем поміщиками Чолганськими містечко почали називати Чолганським Каменем, а пізніше в народі закріпилась назва Чолган, ще згодом – Човган.
- 1648-1653 Човганський Камень – арена народно-визвольної боротьби проти шляхетський поневолювачів під проводом Богдана Хмельницького.
- 1648 28 і 29 серпня Б.Хмельницький надіслав у Чолганський Камень польським командувачам два листи, в яких вимагав припинити варварські знущання над українським народом, з яким особливо жорстоко розправляється польське військо, очолюване Яремою Вишневецьким.
- 1648 У вересні повстанці вбили поміщика Адама Вільгу, який орендував маєток Сенюти в Чолганському Камені і

жорстоко експлуатував селян. Було знищено і його маєток.

- 1648 11-13 вересня на річці Пилявці Б. Хмельницьким було розгромлено польське військо, рештки якого втікали назад через Човганський Камень. Містечко було визволено від польсько-шляхетських поневолювачів.
- 1649 9 липня в районі Чолганського Каменя українська армія разом з татарами розгромила головні сили польського війська під командуванням Я.Пігловського.
- 1651 Поляки знову напали на Україну. Під Берестечком їхня стотисячна армія терпіла поразку, але у вирішальний момент битви татари, зрадивши Хмельницькому, втекли з поля бою до Чолганського Каменя. Тоді ж татарська орда під Чолганським Каменем напала на козацький полк, очолюваний Паволоцьким війтом, який ішов на допомогу українській армії під Берестечко.
- 1681 6 лютого маєток Чолганський Камень з присілками і Ляхівці Криштоф-Олександр Сенюта за 75 тисяч злотих продав польському магнатові князю

Станіславу – Яну Яблоновському. Сенюти володіли Чолганським каменем 57 років. Чолганські маєтки дісталися другому сину Олександрю – Яну Яблоновському – великому коронному хорунжому, полковнику війська королівського (1671-1727 рр), який у 1689 році одружився на Теофілії Сенявській – дочці Миколи, воєводи Волинського.

1723 Після смерті чоловіка Олександра - Яна Човганом стала володіти його дружина – княгиня Теофілія Миколаївна Яблоновська. Невдовзі у Човгані на місці старовинного замку Камень Теофілія спорудила розкішний двоповерховий палац із 37 кімнат і великої гостьової зали, навколо нього заклали великий гарний парк. У палаці відкрила бібліотеку, в якій налічувалося кілька тисяч книг, і картинну галерею.

1736 З метою розширення католицької віри Теофілія подарувала костьол, розпочато спорудження двоповерхового монастиря тринітарців(католицький орден), заповіла для них 40 тисяч злотих і

передала в користування села Тороканівку та Вовківці.

1739

30 січня одна з особливих пам'ятних дат для нашої історії, сучасників. Цього дня княгиня Теофілія Миколаївна Яблоновська перейменувала Чолган на Теофіполь, тобто місто Теофілії. У покладі з грецької мови Тео означає Бог, а поль – місто. Отже, Теофіполь – Боже місто.

Проте в архівах князів Яблоновських і Сапег м. Львова є інший, більш ранній документ про перейменування Чолганського Каменя. Це підтвердна грамота польського короля Польщі Августа II від 20 березня 1719 року коронному хорунжому Яблоновському Олександрові про перетворення села Човганський Камень на містечко Теофіполь.

Можливо, цей документ Августа II у зв'язку із передчасною смертю Олександра Яблоновського(1723 р) був загублений, через що Теофілія Яблоновська, його дружина, змушена була 1739 року повторити перейменування Човгана на Теофіполь. Нова назва довго не приживалася у народі, тому внучка княгині, теж

Теофілія Яблоновська (у шлюбі Сапега) запроваджувала її насильно.

1741 В Теофіполі завершено будівництво тринітарського монастиря, при якому було споруджено дерев'яну лікарню.

1754 2 вересня княгиня Теофілія Миколаївна Яблоновська померла. Теофіполем став володіти її син – князь Юзеф-Олександр Яблоновський, литовський стольник, а потім воєвода Новоградський. Він був людиною талановитою, відомим вченим і письменником, займався математичними науками, написав ряд історичних і літературних книг, був обраний членом (академіком) Паризької і Римської академії наук.

1681-1761 Князі Яблоновські володіли Теофіполем 80 років. Саме вони перетворили його в одне із кращих містечок на Волині.

1761 Полковник польської кінноти Юзеф Гнатович Сапега одружився із княгинею Яблоновською, дочкою Юзефа - Олександра Яблоновського і таким чином родина Сапегів стала власником Теофіполя.

- 1764 В Теофіполі за кошти парафіян і диякона Олексія Стебельського був збудований дерев'яний Покровський храм. Він мав три куполи, три хрести, один із яких – позолочений. Висота до середнього купола сягала 20 метрів.
- 1773 При Тринітарському монастирі відкрито парафіяльну трикласну школу, де спочатку навчалося 60 учнів із числа багатих католиків і працювали 4 вчителі.
- 1783 На базі парафіяльної у Теофіполі відкрито повітову народну школу, спочатку чотирикласну.
- 1793 Після другого поділу Польщі могутніми сусідніми державами Теофіполь увійшов до складу Російської імперії.
- 1817 В Теофіполі була відкрита приватна аптека, 21 травня 1826 року поміщиця Ганна Сапега дала дозвіл Августину Гласеку на будівництво ще однієї аптеки в Теофіполі. Ліки хворим підданам Теофіпольського маєтку відпускалися безплатно, поміщиця за свій рахунок утримувала лікарню, лікарів, надавала селянам житлові будинки. Дуже відчутною була її опіка

через голод та епідемію холери у 1831-1832 роках.

- 1823 На базі парафіяльної відкрито шестикласну повітову народну школу. Наступного року у ній навчалася вже 183 учні, а в 1836 – 201. До неї приймали випускників парафіяльних шкіл. Вона прирівнювалася до гімназії і її випускники мало право вступати до університетів.
- 1823 Княгиня Ганна Сапега побудувала нове приміщення школи, двоповерхове, гуртожиток на 160 учнів, жилі будинки для вчителів. Тоді у школі працювало 10 учителів, троє з яких закінчили Віленський (тепер Вільнюський) університет.
- 1826 У Теофіпольській повітій народній школі навчався майбутній декабрист-селянин П.Х Дунцов-Вигодський. За участь у декабристському русі його засудили на 2 роки каторжних робіт і довічне поселення в Сибіру.
- 1830-1831 За участь частини служителів тринітарського монастиря і кількох учителів повітової школи у польському визвольному повстанні царські власті закрили монастир і повітову школу.

- 1835 На базі повітової школи відкрили російське дворянське повітове чотирикласне училище, в якому навчалось 85 учнів. Серед них не було жодної дівчинки і жодної дитини з сім'ї бідняків. Училище діяло до 1870 року.
- 1835 В Теофіполі була відкрита парафіяльна школа, яка перебувала у віданні Волинської Єпархії православної церкви. 1836 року у ній навчалось 23 учні, однак і ця школа для дітей міщан не була доступною.
- 1820-1860 Певного розвитку в Теофіполі набула охорона здоров'я. Її неоцінена заслуга в тім лікаря Йосипа Францовича Гартмана.

Й.Ф.Гартман проводив велику роботу по лікуванню хворих, вів боротьбу в містечках і селах з епідемією холери, тифу, грипу, лікував солдатів і командирів Донського козачого полку. Як відзначалося у формулярному списку 1843 року, за старанну працю і досягнення в медицині Й.Ф. Гартман отримав чин титулярного радника, згодом – колезького асесора зі старшинством, був обраний членом Німецького товариства лікувальних наук у Берліні, отримав чимало інших

високих нагород. Він працював лікарем повітового дворянського училища аж до його закриття у 1870 році. Тоді йому було вже 73 роки.

- 1853 Лікарем Теофіпольського маєтку почав працювати Олександр Опшондкевич.
- 1841 11 вересня під час великої пожежі згоріло ціле містечко з монастирем.
- 1847 Було побудовано костьол. У 1889 р. Теофіпольський ксьондз Мар'ян Вовковинський провів капітальний ремонт і реставрацію приміщення, виготовив новий вівтар, встановив новий імпортований орган на 10 чоловік.
- 1761-1862 Теофіподем володіли князі Сапєги (101 рік). У складі Польщі він перебував 224 роки.
- 1864 Теофіпольський маєток (землю і заводи) купив генерал Ліпранді.
- 1886 Маєток придбав мировий суддя Іван Аполлонович Стаховський. Ним він користувався до революційних подій 1917 року. І.А. Стаховський був останнім поміщиком Теофіпольського маєтку.

- 1850-1870 Було відкрито тютюнову фабрику, дистильаторний цех , а в 90-их роках – миловарний завод. Поташ був сировиною для виробництва скла, мил, фотоматеріалів, фарб.
- XIX ст. На кінець 19-го ст. Теофіполь став значним торговельним центром. Тут нараховувалось 99 крамниць, три трактори, п'ять лісоторгових складів, три склади землеробських знарядь. У Теофіполі відбувалися щотижня два базари і 26 ярмарків на рік.
- 1870 Запрацювала поштова станція,
- 1889 Банк для надання кредитів селянам,
- 1898 Телеграф.
- Відкрився єврейський молитовний дім – синагога.
- 1870-1996 Населення Теофіполя зросло з 2,7 до 5 тисяч чоловік.
- 1914 Під час першої світової війни 47 відсотків працездатних чоловіків Теофіполя було мобілізовано в армію, у населення забрали багато коней, людей залучали до спорудження інженерно-оборонних укріплень.

- 1918 На початку січня в Теофіполі утверджується радянська влада. Але наприкінці лютого його окупували австро-німецькі війська які у кінці листопада залишили містечко.
- 1918 Наприкінці року у містечко вступили війська УНР.
- 1919 У квітні частини 2-ї Української радянської дивізії захопили містечко.
- 1919 У жовтні Теофіполь окупували війська під командуванням Ю.Піلسудського.
- 1920 У липні Червона армія визволила Теофіполь від польських військ.
- 1920 Наприкінці вересня війська отамана С.Петлюри знову оволоділи містечком.
- 1920 У листопаді кавалерійські частини Червоної армії остаточно визволили Теофіполь. Він став прикордонним містечком. Тут розмістився військовий гарнізон – спочатку Таращанський, а в 1921- 1922 рр. – Богунський полки.
- 1923 У березні Теофіполь став центром новоутвореного району.
- 1921-1925 Почали діяти винокурний і два цегельні заводи, водяний млин, дві маслоробки, розвивалися кустарні промисли.
- 1925 На водяному млині встановили динамомашину, струм від якої йшов на освітлення державних установ і житлових будинків. Розширилась

- торгівельна мережа, було відкрито 9 магазинів споживчої кооперації, 71 приватний магазин.
- 1921 На початку року у Теофіполі, тоді ще волосному центрі, відкрили дільничну лікарню. Головним лікарем працювала Міна Львівна Гордон.
- 1923 В містечку відкрили районну лікарню на 20 ліжок із штатом 12 медичних працівників, поліклініку, а в державній аптеці було 2 фармацевти.
- 1925 В містечку діяло два пункти ліквідації неписьменності, де 46 чоловік навчали грамоти вчителі Євгенія Олексіївна Гутовська і Базя Мойсеївна Цикман.
- Було відкрито 4 трудові школи, з яких три - чотирикласні і одна (Тороканівська) – трикласна. У трьох школах навчання проводилося на українській мові і в одній – на єврейській. В них налічувалося 379 учнів.
- 1923 В містечку почала працювати українська семирічна школа. 300 дітей навчало 8 учителів, завідувачем школи був Хома Мосендз.
- 1930 В зв'язку з тим, що в Теофіполі проживало майже 3 тисячі чоловік єврейського населення, тут відкрили єврейську семирічну школу.

- 1923 Відкрився райсільбуд, а при ньому – народний театр, бібліотека, в якій нараховувалось аж... 365 книг.
- 1928 Заснований маслозавод – найбільше підприємство на той час.
- 1929 У кінці року в Теофіполі відкрито машинно - тракторну станцію (МТС). У цей же час і на початку 1930 року на базі сільськогосподарських товариств у містечку було організовано колгоспи (сільгоспартілі) «Колос, «Нове життя» і «Спільна праця».
- 1930 Теофіполь радіофікували.
- 1931 З червня почала виходити районна газета «Ленінський шлях»,
- 1934 Почала працювати середня школа.
- 1934 В Теофіполі побудували районний будинок культури із залом на 400 місць, споруджено аеропорт, для жителів в селищі звели двоповерховий житловий будинок на 22 квартири.
- 1932-1937 Із лютого 1932 до вересня 1937 року Теофіпольщина перебувала в складі Вінницької області.
- 1932-1933 Від великого голодомору постраждало населення Теофіполя.
- 1937 Під час масових репресій було розстріляно 21 жителя Теофіполя, репресовано й реабілітовано згодом 386 чоловік.

- 1939 17 вересня із початком другої світової війни Теофіполь перестав бути прикордонним містечком.
- 1941 5 липня гітлерівці почали штурмувати Теофіполь,
- 1941 6 липня наприкінці дня Теофіполь захопили. Окупанти створили у містечку Концтабір, куди зганяли мирне населення. 277 юнаків і дівчат вивезли в Німеччину.
- 1942 21-23 січня року – фашистські кати знищили понад 1,5 тисячі єврейського населення.
- 1942 У Теофіполі створюється підпільна група, яку очолювали комуністи І.С. Овруцький, М.Я. Царук, А.О. Пашук.
- 1944 4 березня. війська Першого Українського Фронту, зокрема танкісти Українського Уральського добровільного танкового корпусу і частини 8 гвардійської стрілецької дивізії, разом з партизанами визволили селище. В боях за містечко загинуло 100 солдатів і офіцерів та один партизан. На фронтах війни полягло 150 жителів Теофіполя.
- 1944 22 червня відновився випуск районної газети «Ленінський шлях».
- 1945 Відбудовано Теофіпольську МТС, а також районну лікарню

- 1946 Обладнано аеродром, відкрито авіарейси Проскурів - Теофіполь.
- 1946 Відновила роботу Теофіпольська електростанція й хлібзавод, промартіль.
- 1947 Збудовано вузькоколійну залізницю від Антонінського цукрового заводу до Теофіполя.
- 1957 Теофіпольський колгосп ім. Мікояна збудував теплову електростанцію потужністю 350 кіловат
- 1958 У Теофіполі на базі тамтешньої МТС утворено ремонтно-транспортне підприємство, яке невдовзі стало райоб'єднанням «Сільгосптехніка». Через два роки там споруджено майстерню з усім необхідним обладнанням.
- 1959 Теофіполь віднесено до селища міського типу.
- 1959 Почав діяти цегельний завод потужністю 3 млн. штук цегли на рік.
- 1960 Теофіпольський колгосп ім. Мікояна і сусідній, кунчовецький «Правда» об'єдналися в одне господарство ім. Щорса.
- 1960 Через Теофіполь прокладено шосейну дорогу республіканського значення Білогір'я – Війтівці.

- 1967 У Теофіполі утворено рембуддільницю, зміцнено міжколгоспбуд, у райцентрі прокладено водопровід, а невдовзі – каналізацію.
- 1968 В селищі стала до ладу дитяча музична школа.
- 1970 1 січня Коров'єнське училище механізації сільського господарства №11 було перейменоване в Теофіпольське ПТУ – 4. А в серпні 1984 року в Теофіпольське СПТУ – 34.
- 1970 Завершено спорудження асфальтованої дороги сполученням Старокостянтинів – Ланівці.
- 1971 Почала діяти Теофіпольська ПМК-251.
- 1971 В Теофіполі почав діяти міжколгоспний комбікормовий завод.
- 1971 В серпні розпочато будівництво Теофіпольського сироробного заводу.
- 1972 В жовтні розпочато будівництво цукрового заводу.
- 1973 Першу продукцію видав Теофіпольський хлібокомбінат.
- 1973 29 грудня будівельники та монтажники здали в експлуатацію сироробний завод.
- 1974 19 лютого затверджено акт прийняття в експлуатацію Теофіпольського сир заводу потужністю 40 тонн переробки

молока за зміну, в тому числі 25 тонн сиру, 10 тонн. Масла тваринного і 5 тонн цільномолочної продукції

- 1974 У пам'ять про загиблих на фронтах Великої Вітчизняної війни 182 жителів Теофіполя у сквері біля центральної площі селища відкрито меморіал Слави. Його автори – львівський скульптор І.М. Тітко та архітектор, наш земляк із Святця В.І.Блюсюк.
- 1985 В райцентрі відкрили пам'ятник військовим частинам і з'єднанням, які 4-8 березня визволили Теофіполь і села району від німецько-фашистських загарбників.
- 1975 Пуск цукрового заводу.
- 1970-1980 Збудовано 6 великих заводів, рай вузол зв'язку, автостанцію, кінотеатр на 400 місць, продбази ПМК-251 та агробуду, універмаг, готель, три комбінати-побутового обслуговування, громадського харчування, комунального господарства, ряд адміністративних приміщень, понад 50 багатопверхівок на більш як 1,5 тисячі квартир.
- 1975 Збудовано триповерховий корпус Теофіпольської середньої школи № 1.
- 1977 Стала до ладу середня школа № 2 у містечку цукровиків на 640 учнів, а для

- СПТУ - 34 споруджено п'ятиповерховий гуртожиток на 200 учнів.
- 1978-1987 Протягом років цих для колективу рай сільгосптехніки збудовано 108 квартир, дитячий садок на 140 місць, їдальню, адмінкорпус підприємства.
- 1979 Відкрито центральну районну лікарню на 340 ліжок і 2 поліклініки на 450 відвідувань у день.
- 1979 Здано в експлуатацію нові приміщення санепідемстанції і центральної аптеки.
- 1980 Газифіковано селище Теофіполь, містечко цукровиків.
- 1979 Теофіпольський сирзавод в числі перших в республіці почав випускати сир «Голландський» в поліетиленовій плівці.
- 1990 Укркінохронікою відзнято фільм « На Івана, на Купала» про відзначення цього свята у Теофіполі.
- 1992 Відкрито середню школу №3 на 800 учнів. Із 2000 року – це школа гімназія.
- 1993 Теофіпольський колгосп ім. Щорса перетворено у колективне сільськогосподарське підприємство «Світанок».
- 1994 У селищі цукрового заводу збудовано православну церкву Іоана Крондштатського.

- 1995 11 серпня Президент України Л.М. Кучма зустрівся із колективом Теофіпольського цукрового заводу та мешканцями його містечка.
- 1996 В Теофіполі утворено агрофірму «Лан».
- 1993-2001 Збудовано православний Свято-Покровський храм на честь 200-ліття християнства і народження Ісуса Христа
- 2003 Побудовано культурно-спортивний комплекс.
- 2003 Теофіпольське СПТУ-34 перетворено в аграрний ліцей. При ньому діє філія агротехнічного інституту Київського національного аграрного університету.
- 2014 Головна вулиця Теофіполя перейменована на вулицю Небесної Сотні. Тут розташовані будинок районної ради і районної державної адміністрації, ЗОШ №1, відділення поліції, селищна рада, Ощадбанк, відділення Укрпошти та інші приміщення.

Відомі люди Теофіполя. Знатні мешканці міста

Бернадська Ніна Іванівна – доктор філологічних наук професор.

Бойчук Костянтин Костянтинович – кандидат технічних наук.

Бородін Іцик (Ісаак) – архімандрит Нафанаїл (Кузнецький), український церковний діяч, письменник.

Брін Борис Абрамович – дослідник Голокосту поет.

Вальчук Корній Іванович – перший сільський кореспондент Теофіпольщини.

Гавлицький Петро Йосипович – художник автор Герба Теофіполя.

Гаврищук Роман Володимирович – багаторазовий чемпіон України чемпіон Європи та світу, «Містер Всесвіт – 2011», майстер спорту України з бодібілдингу.

Гартман Йосип Франсович – перший лікар на Теофіпольщині.

Денисюк Лариса Євгенівна – доктор медичних наук професор Івано – Франківської медичної академії.

Коган Вадим Якович – доцент, кандидат медичних наук старший науковий працівник Київського інституту комунальної гігієни.

Коханець Людмила Степанівна — заслужений журналіст України, кореспондент, член редколегії газети Верховної Ради України «Голос України».

Кухарук Володимир Кузьмович — заслужений лікар України.

Левицький Леонід Михайлович — український поет-воїн, військовий кореспондент, старший лейтенант, автор збірки віршів «Недоспівана пісня»

Олесницький Маркелін Олексійович — доктор богослов'я, професор психології, письменник.

Олесницький Яким Олексійович — доктор теології, професор, письменник.

Паламарчук Віталій Іванович — головний терапевт Хмельн.області, кандидат медичних наук заслужений лікар України.

Петринюк Василь Андрійович — заслужений працівник сільського господарства України, Герой України, академік Української технологічної Академії НАН України.

Походощук Вікентій Андрійович — директор Теофіпольського цукрового заводу. Заслужений працівник промисловості України.

Роіанович Жорж Олександрович — доктор технічних наук, професор, дійсний член(академік) Міжнародної академії інформатизації, академік Канадської академії інформаціології.

Романович Валентина Олександрівна — заслужений працівник охорони здоров'я України.

Романюк Володимир Іванович – член Національної спілки журналістів, літератор, краєзнавець.

Рудий Борис Іванович – член Національної спілки художників України, скульптор.

Сапєга Олександр Йосипович – князь, письменник. Ад'ютант Наполеона.

Стасюк Іван Архипович — дослідник історії Теофіпольщини.

Стасюк Тетяна Іванівна — композитор. Член Спілки композиторів України (з 1985 р. по 1991 р. — член Спілки композиторів СРСР).

Тимошук Андрій Петрович (1972-2015) — солдат Збройних сил України, Герой АТО (російсько-української війни).

Худзін Павло Олександрович — (1985-2015) — український футболіст, що грав на позиції нападника у низці українських клубів

Шевчук Сергій Анатолійович — чемпіон Європи з футболу (U – 19), майстер спорту України.

Шуляк Василь Корнійович - заслужений працівник сільського господарства України, народний депутат СРСР, академік.

Яблоновська Теофілія Миколаївна – княгиня, колишня власниця Теофіполя.

Герби Теофіполя

Герб Чолганських

Герб Теофіполя

Теофіполь. Старі фото

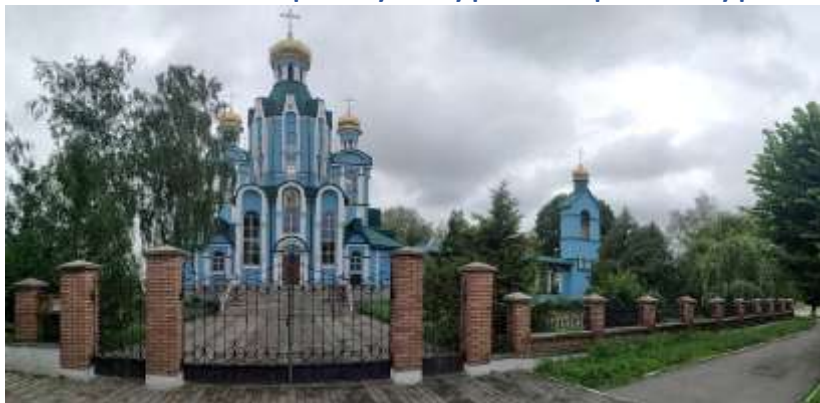

Сучасний Теофіполь

Пам'ятки історії, культури та архітектури

*Православний Свято - Покровський храм,
збудований у 1993-2001 рр. на честь 200-ліття
християнства і народження Ісуса Христа*

*Православна церква святого праведного Іонна
Кронштадтського, збудована у 1994 р. в селищі
цукрового заводу*

*З 2014 - 2017 року в Теофіполі побудовано УГКЦ
Святого Кирила і Мефодія*

*З кінця 2000 –х по 2014 р. тривало будівництво
мурованого костелу і плебанії. В 2018 році
відбулося освячення костелу Святої Трійці*

*З 2008 – 2015 рр. Побудовано Храм Покрови
Пресвятої Богородиці Української Православної
церкви Київського Патріархату*

*Пам'ятний знак
присвячений Героям
майдану та всім
захисникам
суверенної,
незалежної, Богом
благословенної
України споруджено
в 2015 р.*

*Пам'ятник полеглим воїнам – визволителям і землякам Братська могила радянських воїнів.
Рік встановлення 1957 р.*

*Пам'ятний знак
«Жертвам
політичних
репресій 20-50
років ХХ
століття і
Голодоморів на
Теофіпольщині»,
споруджений у
2001 р.*

*Пам'ятник на честь військових частин, які
визволяли Теофіполь і Теофіпольський р-н від
німецько-фашистських загарбників.
Рік встановлення 1984 р.*

*Пам'ятник погруддя
воїну- афганцю
Попружному Г.В. , стелу
пам'яті землякам -
афганцям, що брали
участь у війні в
Афганістані споруджено
в 2009 р., пам'ятник
погруддя воїну- афганцю
Федору Франчуку
споруджено в 2011 р.*

Пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку споруджено в 1975 р.

Пам'ятники ліквідаторам аварії на Чорнобильській АЕС споруджено в 2016 р.

Скульптури парку відпочинку

Будівлі органів управління, установ та організацій

Районна державна адміністрація. Районна Рада

Селищна рада

Сектор культури, молоді та спорту

Відділ освіти

*Ізяславське управління ГУДФС
у Хмельницькій області
(Податкова служба)*

Теопільський районний відділ державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Хмельницькій області

Управління фінансів

*Територіальний центр соціального обслуговування
(Надання соціальних послуг)*

Управління соціального захисту населення

*Головне управління Пенсійного фонду України
Комунальне підприємство "Тепловик"*

Районний центр зайнятості

*Редакція районної газети
«Життя Теофіпольщини»*

*Філія "Теопільський райавтодор", ДП
"Хмельницького ОАД"*

Теопільський районний військовий комісаріат

Районний сектор головного управління державної служби надзвичайних ситуацій

Теофіпольське відділення поліції Красилівського ВП ГУНП

Медичні заклади

Центральна районна лікарня

Центр первинної медико-санітарної допомоги

*Теофіпольська підстанція Хмельницького
обласного центру екстреної медичної допомоги
та медицини катастроф
Приймальне відділення*

Центральна районна лікарня

Підприємства
ПП «Добрий Хліб»

Теофіпольський цукровий завод

Заклади освіти

ЗОШ I-III ступенів №1

ЗОШ I-III ступенів №2

НВК "ЗОШ I ступеня-гімназія"

Пришкільний спортивний майданчик зі штучним покриттям.(НВК "ЗОШ I ступеня-гімназія")

Дитячий садок "Зірочка" №1

Дитячий садок "Бджілонька" №3

Дитячий садок "Білочка" №2

Культура і спорт

Районний будинок культури

Міський будинок культури

Спортивно – оздоровчий комплекс

Районний стадіон

*Центральна районна бібліотека
для дорослих та дітей
Дитяча музична школа*

Сфера послуг

Автостанція

АЗС «ВІП»

Відділення поштового зв'язку № 2 "Укрпошта"

Публічне акціонерне товариство «Укртелеком»

Відділення №1 «Нова пошта»

Відділення №2 «Нова пошта»

Теофіпольська філія ПАТ «Хмельницькгаз»

*Комунальне підприємство "Теофіпольське
виробниче управління житлово-комунального
господарства"*

Районний трудовий архів

Комунальне підприємство «Теофіпольлісвод»

Теофіпольський РЕМ ПАТ «Хмельницькобленерго»

ПриватБанк

Ощадбанк

Райффайзен Банк Аваль

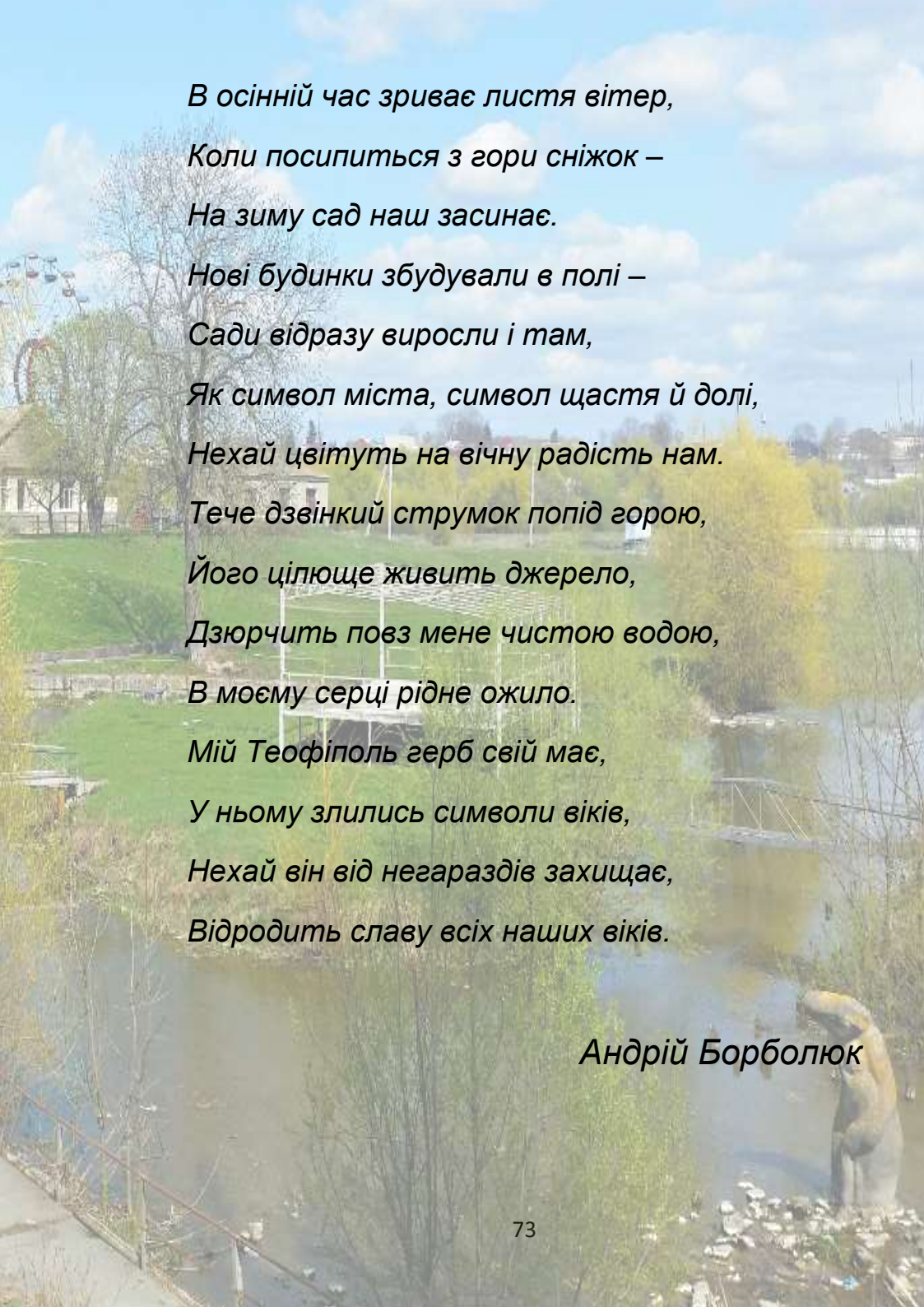

Твори місцевих поетів – аматорів
до 600-річчя з Дня першої писемної
згадки про Теофіполь

Мій Теофіполь – місто моє рідне

*Мій Теофіполь - місто моє рідне!
полум'яні сади, зелені гаї!
Кущі верболозу над річкою Полквою,
Тут друзі хороші мої.
Як гарно моє містечко світлом сяє,
Коли цвітуть навколишні сади,
Рожевий цвіт всю землю прикрашає,
Як оберіг від всякої біди.
Блищать росою листя на зорі
І солов'ї своє виводять соло,
Вишневий цвіт у кожному дворі,
А влітку стиглі ягоди навколо.
Лист в золоті осінньої пори,*

A scenic view of a park with a Ferris wheel, a river, and a bridge. The text is overlaid on the image.

*В осінній час зриває листя вітер,
Коли посипиться з гори сніжок –
На зиму сад наш засинає.
Нові будинки збудували в полі –
Сади відразу вирости і там,
Як символ міста, символ щастя й долі,
Нехай цвітуть на вічну радість нам.
Тече дзвінкий струмок попід горою,
Його цілюще живить джерело,
Дзюрчить повз мене чистою водою,
В моєму серці рідне ожило.
Мій Теофіполь герб свій має,
У ньому злились символи віків,
Нехай він від негараздів захищає,
Відродить славу всіх наших віків.*

Андрій Борболюк

Віват, Теофіполь!

*Пливають віки, за роком рік
нестримно час у далеч лине
й сьогодні на календарі
вже шестисоті іменини.*

*Знайти би рідкісний метал
не для багатства – для моніста,
бо зріє думка давно та -
квітчати герб Божого Міста.*

*На заздрість лютим ворогам
попри чужинських орд навали
живе та квітне наш Човган,
хоча біди зазнав чимало.*

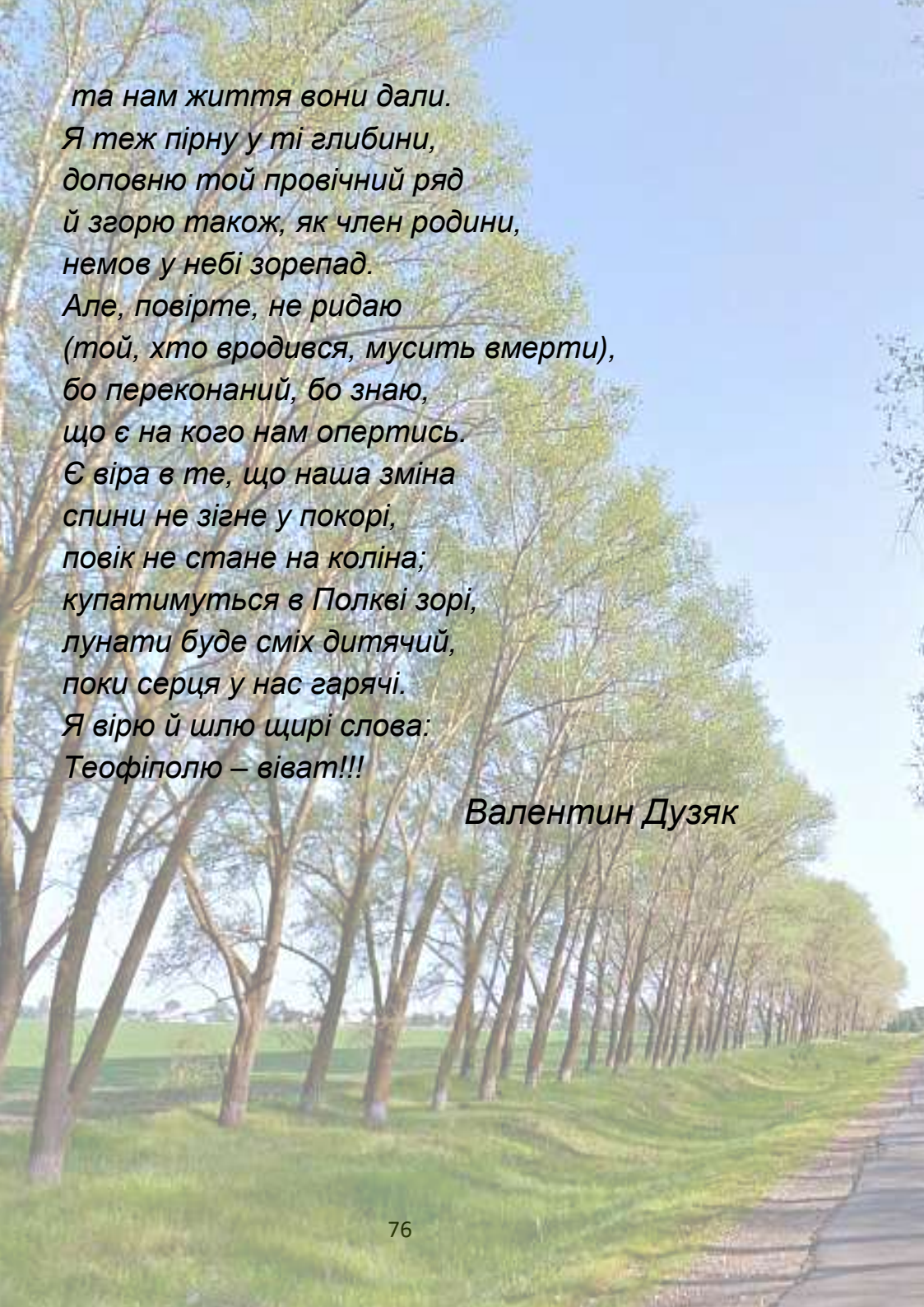
*Камінь, Чолган і Теофіполь –
то для історії лиш згадка,
насправді ж літопис цей кров'ю
предки писали для нащадків.*

*Як відгомін далеких днів –
набіги татарви зненацька,
нестерпний гніт князів, панів.*

*Була і вольниця козацька,
коли Богдан коней поїв
у нашій Полтві, клич побідний –
тріумф після смертних боїв
із пяхом за свободу бідних.*

Хрестила й глитаїв нагайка,

коли кипів народний гнів
і Северин наш Наливайко
вчив розуму лихих панів.
А ще ж повстання Палія,
і Коліївщина, й чубаті гайдамаки,
коли не йшлося, що хата не моя
і люд ходив на зло в атаки.
...Мужніли хлопи у борні,
мінялись клани, покоління,
і дуже хочеться мені
своє знайти у тім коріння.
До мене осінь вже прийшла,
і сивина вляглась на скроні,
стою в задумі край села,
немов лелека на осонні,
і хочу глянути крізь роки,
спізнати предків імена,
криниця роду преглибока,
спробуй сягнути у ній дна.
...Іван, Максим Денис, Паладій,
А далі хто в тій глибині?
Яке ім'я, який прапрадід?
Ніхто не скаже вже мені.
Сказав поет: в панцир закуто.
А все ж таки вони були,
хоч імена давно забуті,

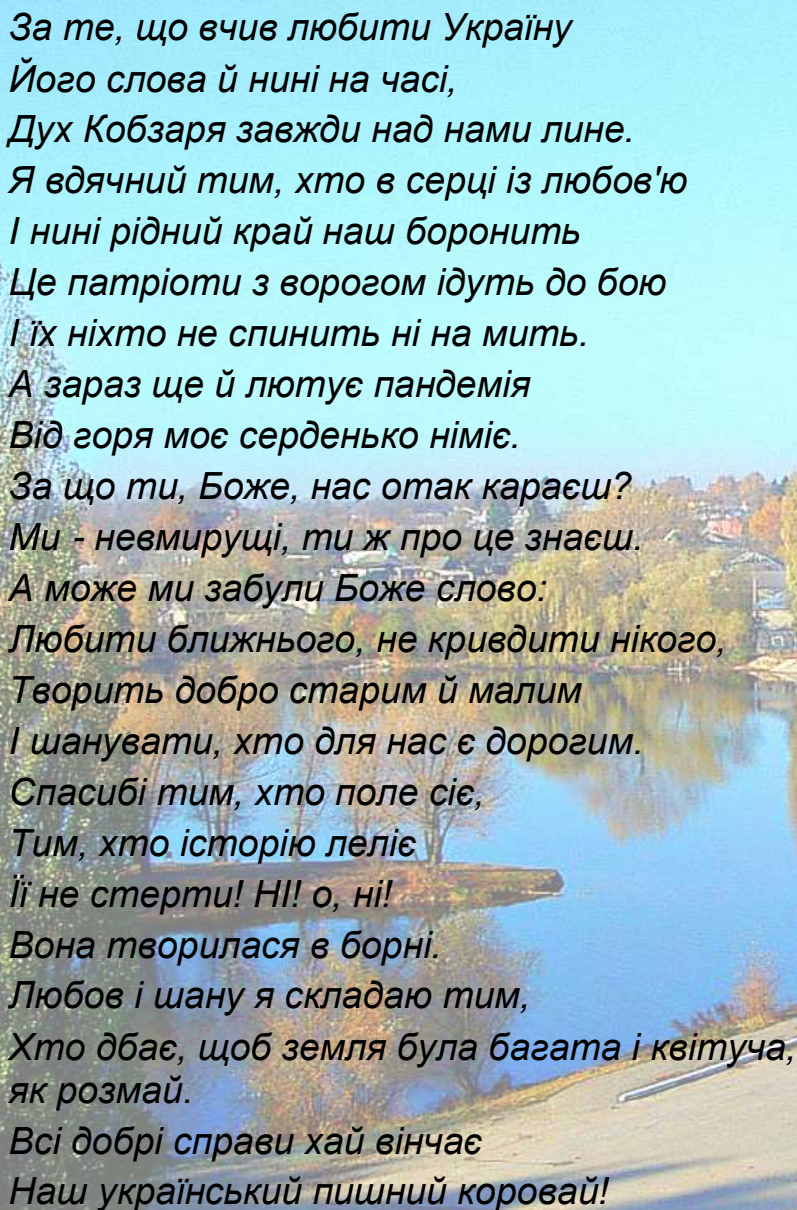

та нам життя вони дали.
Я теж пірну у ті глибини,
доповню той провічний ряд
й згорю також, як член родини,
немов у небі зорепад.
Але, повірте, не ридаю
(той, хто вродився, мусить вмерти),
бо переконаний, бо знаю,
що є на кого нам опертись.
Є віра в те, що наша зміна
спини не зігне у покорі,
повік не стане на коліна;
купатимуться в Полкві зорі,
лунаати буде сміх дитячий,
поки серця у нас гарячі.
Я вірю й шлю щирі слова:
Теофіполю – віват!!!

Валентин Дузяк

Я – Теофіполь

*Стою над Полквою я шість століть,
Як України нашої історія жива.
І хоч пройшло чимало літ,
У моїх спогадах вона неначе ожива.
Я згадую свої ті перші кроки,
Коли я назву Камінь тоді мав.
Хоча були важкі отії роки,
Проте науку гарну я дістав:
І наших предків нездоланих
Навколо себе гуртував.
Мені ніколи не забути
Богдана смілії полки,
Які боролися, щоб доленьку щасливу
здобути,
Щоб Україна була вільна навіки.
Моя княгине, Теофіліс!
Від згадки серденько радіє.
Ти нам нове життя дала:
В науку, в духовенство повела.
Своїм ім'ям мене ти нарекла.
Я пам'ятаю грізні роки,
Коли народ на боротьбу з фашизмом став.
До Перемоги то були важкі кроки
За Батьківщину не один життя відав,
Вклоняюсь низько я Тарасу*

За те, що вчив любити Україну
Його слова й нині на часі,
Дух Кобзаря завжди над нами лине.
Я вдячний тим, хто в серці із любов'ю
І нині рідний край наш боронить
Це патріоти з ворогом ідуть до бою
І їх ніхто не спинить ні на мить.
А зараз ще й лютує пандемія
Від горя моє серденько німіє.
За що ти, Боже, нас отак караєш?
Ми - невмирущі, ти ж про це знаєш.
А може ми забули Боже слово:
Любити ближнього, не кривдити нікого,
Творить добро старим й малим
І шанувати, хто для нас є дорогим.
Спасибі тим, хто поле сіє,
Тим, хто історію леліє
Її не стерти! Ні! о, ні!
Вона творилася в борні.
Любов і шану я складаю тим,
Хто дбає, щоб земля була багата і квітуча,
як розмай.
Всі добрі справи хай вінчає
Наш український пишний коровай!

Євгенія Кренціглова

Наш Теофіполь

*Хода часів невпинно діє,
Міняє назви сіл і міст,
Несе зворушливі події –
Новий в життя привносить зміст.
І Теофіполь – княжий Камень
Життя і вигляд свій міняв
І наших предків нездоланих
Довкола себе гуртував.
Єдине з ним у нас коріння
І плину долі спільний шанс:
Епох суспільні потрясіння
І щастя сплески в мирний час.
Він грав завжди вагомі ролі,
Події знав не мимохідь –
Живий носій людської долі,
Жива історія століть.*

Леонід Куций

ВЕЛИЧАЛЬНА ТЕОФІПОЛЮ

*Вже червень пригасив каштанів ліхтарі,
А липень посміхнувсь медовим цвітом,
Чарують співом Божих-Храмів дзвонарі...
Наш красеню із шестисотим літом!*

*А Теофілія тоді й не знала,
Коли Чолган ім'ям своїм назвала
Що власність недоторкана княгині
Нащадкам стане подарунком нині.*

*Звучить мелодія нестримних Полкви вод
У плескоті століть – без фальші ноти.
Славетно тягне твій гігант – цукрозавод,
Гудуть набатом потемнілі доти.*

*А більшовицька влада й не гадала,
Коли костел-пекарню зруйнувала,
Що оживе католицька святиня,
Воскресла в ній у мармурі княгиня.*

*Ген за Норцем в обіймах квітів і хлібів
Єврейська там могила не примітна,
Тут сотні жертв фашистських і «своїх
катів»...
Тут спить дитя на вбитій матері вагітній.*

*Вже вся Небесна Сотня у лампадках лип,
І наче чути Пам'ятного Знака схлип
Із Дошки дивляться атовців гордо очі,
Ім сонцем й небом прапори тріпочуть.*

О, скільки чорних бід в твоїм житті було -
Репресії і геноцид, неволя,
Прибалтів, шляхти і татарви криваве зло...
Однак тобі щастила краща доля.

Тебе всі Божим містом називають
І, навіть, вороженьки добре знають
Що всім смертям назло ти виживаєш
Тепер коронавіруса долаєш.

Століття сьомого ступив ти на поріг,
Нового третього тисячоліття.
Для багатьох меншин ти став, як оберіг
Як орден чи медаль за довголіття.

Як не любити велелюдний твій базар,
Купайла на ставку і стадіоні,
Скорботу в скверу Героїв шлюбних пар,
Сталевого коня ланів на троні...

Наш Ангеле! Прадавній центр плугатарів,
Гостинний, навіть в зимку солов'їний,
Хай квітне доля славних дочок і синів
Твоїх та усієї України!

Від автора

Норець – притока Полкви на південно-східній околиці Теофіполя. Одна із легенд про цю малу річку нашого району відає... в древності вона була настільки широкою, що стріла татарина не долітала і середини.

Тадеуш Островський

ТЕОФІПОЛЬ

*Моє містечко, рідний Теофіполь,
Хоча ти мав багато назв в свій час,
Але тебе змогли ми полюбити,
Бо рідним став для кожного із нас*

*Такий поважний вік сьогодні в тебе,
Аж шість століть минуло з тих часів
І ти жило, міцніло, розвивалось,
Тепер стоїш в усій красі своїй.*

*Твій скарб - то люди мужні та невтомні,
Народ, який історію зберіг,
Моє містечко, любий Теофіполь,
Ти Батьківщини рідної поріг.*

*Над Полквою прокинувся світанок
І в чистих росах сонечко встає,
Чудовий краю, рідний та коханий,
Ти - Боже місто, так воно і є.*

Віра Пухніченко

Мій Теофіполь

*Верби схилились і коси купають,
Удалич тече моя Полква – ріка.
Тут народились і тут ми зростали,
Тут наша юність у мріях пройшла.*

*Мій Теофіполь, моя Україно,
Хліба золотисті, пісні солов'я!
Мій Теофіполь, моя Батьківщино,
Колиска, надія і радість моя!*

*Доти, як спогад, стоять понад ставом,
Відлуння далеких опалених літ,
В день Перемоги правнук з ветераном
Перший з весною кладуть сюди цвіт.*

*Вперше з тобою тут сонце стрічали,
Купались у квітах, де берег ріки.
Звідси батьки нас в життя проводжали,
В незвідані нами раніше шляхи.*

Володимир Романюк

Теофіполь

*Йдуть в історію століття –
Теофіполь мій стоїть,
Розквітне на радість дітям,
Як же ним не дорожить ?*

*Тут Хмельницький із боями
В польське лігво шляхту гнав,
І лишилися кургани –
Пам'ять тих геройських справ.*

*Тут в Велику Вітчизняну
Наші стали в бій батьки.
Битву виграли незнанну,
Як вояки – козаки.*

*І стоїш ти непохитно
В тихій зелені садів.
Зустрічаєш всіх привітно,
Як Всевишній повелів.*

Володимир Романюк

Останній дзвоник

*Знову вкотре іду я до школи,
Йду на прощальний дзвінок,
Де б не був – не забуду ніколи
Перший – останній урок.*

*Теофіполе, школо моя,
Це юності пройдені роки
Теофіполь і школа моя –
З коханням то перший наш дотик*

*Всім тут вперше відкрилась дорога
У ще незнайомий нам світ,
Кожен мріяв з шкільного порога
Про гідний життєвий політ.*

*Шкільні миті назавжди zostались
В спогадах кожного з нас
І думками та серцем вертались
У незабутній наш клас.*

*Вже берізки березами стали.
У п'ятім садили ми їх.
Школо! Як щемно зозулі кували,
Коли вийшли з обіймів твоїх.*

*Вже вкотре іду я до школи.
Немов на останній урок.
Бережу й забуду ніколи
З весною прощальний дзвінок !*

Володимир Романюк

Список використаної літератури

1. Лавринчук В.О., Байдич О.В., Триндюк Л.П.

Теофіпольщина в особистостях / В.О. Лавринчук, О.В. Байдич, Л.П. Триндюк.- Тернопіль: ТЗОВ «Терно – граф», 2014.- 240 с.; іл.

2. Стасюк І.А.

Історія Теофіпольщини в уславлених іменах: Славні сини і дочки Теофіпольщини / І.А. Стасюк.- Хмельницький: Поділля, 2004.- 190с.

3. Стасюк І.А.

Історія Теофіполя: Нарис / І.А. Стасюк .- Хмельницький: «Поділля», 2001.- 192 с.; іл.

4. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 7 трав.

5. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 14 трав.

6. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 21 трав.
7. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 28 трав.
8. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 4 черв.
9. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 18 черв.
10. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 25 черв.
11. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 2 липн.
12. Календар пам'ятних дат Теофіполя від його заснування до наших днів // Життя Теофіпольщини.- 2020.- 9 липн.

Зміст

Коротко про Теофіполь	2
Теофіполь: події, факти	6
Відомі люди Теофіполя. Знатні мешканці міста ...	27
Герби Теофіполя	30
Теофіполь. Старі фото	31
Сучасний Теофіполь	34
<i>Пам'ятки історії, культури та архітектури .....</i>	<i>34</i>
<i>Будівлі органів управління, установ та організацій.....</i>	<i>43</i>
<i>Медичні заклади .....</i>	<i>50</i>
<i>Підприємства .....</i>	<i>52</i>
<i>Заклади освіти.....</i>	<i>54</i>
<i>Культура і спорт.....</i>	<i>57</i>
<i>Сфера послуг .....</i>	<i>60</i>
Твори місцевих поетів – аматорів	72
Список використаної літератури.....	86

Матеріали підготували:

А.П. Серета, С.І. Пархоμεць, А.А. Кравченко

Комп'ютерний набір і верстка:

О.В. Кульчевич

Відповідальна за випуск:

С.А. Рудик